

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Програма

Для загальноосвітніх навчальних закладів

2 – 4 класи

Пояснювальна записка

Курс «Літературне читання» – органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури». Його основною метою є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з дитячою **літературою як мистецтвом слова**, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі. У процесі літературного читання в учнів формуються ключові компетентності: уміння вчитися, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна.

Читацька компетентність є особистісно-діяльним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок, індивідуального досвіду та ціннісних ставлень учнів, що набуваються у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Літературне читання».

У процесі навчання відбувається становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, комунікативної, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні, громадянські уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні.

Для досягнення мети виконуються такі завдання:

- формування в учнів повноцінних навичок: читання як базової у системі початкового навчання та слухання;
- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів;
- формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою;
- розвиток мовлення учнів; формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого);
- розвиток творчої літературної діяльності школярів;
- формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь здійснювати пошук, добір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань;

- виховання потреби в систематичному читанні як засобів пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення.

Навчальний предмет «Літературне читання» – багатофункціональний. Уміння і навички, індивідуальний досвід читацької діяльності – складники читацької компетентності, які формуються на уроках літературного читання, мають не лише предметний, а й загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечують їх подальше засвоєння у наступних ланках загальноосвітньої школи.

Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: **тематично-жанрового, естетичного, літературознавчого, комунікативно-мовленнєвого.**

Тематично-жанровий та художньо-естетичний принципи є визначальними у доборі творів для читання. Коло читання охоплює доступні цій віковій групі учнів художні твори різних родів і жанрів, науково-художні, науково-пізнавальні, фольклорні твори української та зарубіжної літератури, періодику, довідкову літературу.

Тематика творів відображає різні сторони життя й діяльності людини, сприяє розширенню світогляду дітей, поповненню їхніх знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей, вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, національних традицій свого народу та культури інших народів.

Естетичний принцип передбачає добір творів словесного мистецтва за критеріями естетичної цінності. Зміст дібраних творів розкриває перед читачем різноманітність навколишнього світу, людських взаємин, сприяє розвитку почуттів гармонії та краси, формуванню особистісного ставлення до навколишнього.

Літературознавчий принцип передбачає введення до системи підготовки дитини-читача літературознавчих понять, які засвоюються учнями практично, на рівні уявлень. Він реалізується в процесі використання елементів аналізу й інтерпретації літературного тексту. Об'єктом уваги читача стає слово, що осмислюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої почуття, ідеї, ставлення до світу. Впровадження цього принципу передбачає усвідомлення учнями на практичному рівні таких понять, як тема, ідея, жанрові особливості твору, його персонажі, засоби художньої виразності.

Комунікативно-мовленнєвий принцип є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду міжособистісного спілкування, комунікацію з джерелом інформації. Під час навчання відбувається інтенсивний розвиток всіх характеристик навички читання вголос і мовчки при провідній ролі смислового читання; учні опановують прийоми виразного читання, уміння будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), виявляють готовність уважно слухати й розуміти співрозмовника, беруть участь у діалозі.

Впровадження комунікативно-мовленнєвого принципу передбачає діалогову взаємодію читача з текстом, автором, героями його твору, застосування технологій кооперативного навчання, створення спеціальних навчальних ситуацій, (робота в парах, малих групах, колективне обговорення змісту прочитаного, прослуханого, участь у літературній бесіді, рольових літературних іграх, декламація, драматизація тощо), у процесі яких формується культура спілкування.

Формування читацьких умінь здійснюється в нерозривній єдності з мовленнєвими. Якщо сукупність читацьких умінь ***відображає процес сприймання, осмислення твору***, то мовленнєві уміння – ***процес створення власного висловлювання*** за прочитаним (прослуханим). При цьому діти не копіюють текст-зразок, а використовують для побудови власних висловлювань засоби, аналогічні тим, з якими ознайомилися на уроках читання. Цілеспрямоване формування читацької діяльності молодших школярів знаходить своє продовження й розвиток в організації самостійної роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією на спеціально відведених заняттях у класі, а також у позаурочний час.

Формування читацької компетентності учнів здійснюється з використанням міжпредметних зв'язків.

Основою структурування програми є **змістові лінії Державного стандарту з читання**: Коло читання. Формування й розвиток навички читання. Літературознавча пропедевтика. Досвід читацької діяльності. Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією. Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного.

Коло читання

Коло читання молодших школярів охоплює твори різних родів і жанрів для дітей цього віку з кращих надбань української і зарубіжної літератури.

Твори усної народної творчості – малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор; казки, пісні, легенди, міфи.

Літературні казки українських та зарубіжних авторів.

Твори українських і зарубіжних письменників-класиків, які увійшли в коло дитячого читання.

Твори сучасної дитячої української та зарубіжної літератури.

Дитяча періодика: газети та журнали.

Довідкова література: словники, довідники, енциклопедії для дітей.

За жанрово-родовими формами – це епічні твори: оповідання, байки, повісті, повісті-казки; ліричні: переважно віршовані твори різного змісту й форми; драматичні: п'єси для дітей.

За тематичним спрямуванням – твори про природу в різні пори року; твори про дітей, їхні стосунки, взаємини в сім'ї, школі; ставлення до природи, людей, праці, сторінки з життя видатних людей; твори, у яких звучать мотиви любові й пошани до рідної землі, Батьківщини, мови, традицій українського та інших народів; утверджуються (добро, людяність,

працелюбність, честь, дружба); гумористичні твори; науково-художні твори про живу й неживу природу; пригодницькі твори, фантастика.

Перелік авторів, які визначені цією змістовою лінією за класами, **має рекомендований характер і може бути змінений учителем із урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника.**

Формування й розвиток навички читання

Протягом навчання в початковій школі учні опановують повноцінну навичку читання, яка характеризується злиттям **технічної й смислової** її сторін.

Техніка читання охоплює такі компоненти, як спосіб читання, правильність, виразність, темп. Кожний з них окремо і в сукупності підпорядковані **смісловій** стороні читання, тобто **розумінню тексту**. Ця якість, що є провідною, передбачає розуміння учнями більшої частини слів у тексті, вжитих як у прямому, так і в переносному значеннях, змісту речень, смислових зв'язків між ними і частинами тексту, його фактичного змісту й основного смислу.

Під час навчання молодші школярі опановують два види читання – **вголос і мовчки**. Читання **вголос** – це чітке, плавне, безпомилкове, достатньо виразне читання цілими словами у відповідному для розуміння тексту темпі. Читання **мовчки** – читання «очима», подумки, без зовнішніх мовленнєвих рухів, характеризується активізацією процесів розуміння, запам'ятовування й засвоєння прочитаного, а також зростанням темпу, порівняно з читанням уголос.

У 1-2 класах основна увага зосереджується на інтенсивному формуванні якостей читання вголос. Паралельно з цим в учнів формуються уміння слухати, сприймати й розуміти зв'язне усне й писемне мовлення. З другого півріччя 2 класу застосовується методика навчання читати мовчки. У 3-4 класах змінюється співвідношення видів читання. Провідне місце у сприйманні й засвоєнні навчального матеріалу належить мовчазному читанню. Відповідно і в роботі з текстом збільшується питома вага вправ і завдань на розвиток смислової сторони читання.

Літературознавча пропедевтика

Передбачає ознайомлення школярів (на початковому рівні, практично) з окремими літературознавчими поняттями, необхідними їм під час аналізу та інтерпретації твору. В учнів формуються найпростіші уявлення про сюжет і композицію твору (без уживання термінів), про художній образ-персонаж в епічному творі та художній образ – у ліричному, про деякі особливості жанрів художніх творів, засоби художньої виразності, авторську позицію (ставлення автора до зображуваних подій, до персонажів), тему та основну думку твору.

Відпрацювання зазначених понять здійснюється у процесі всіх видів читацької діяльності.

Досвід читацької діяльності (опрацювання текстів різних видів: художніх, науково-художніх)

**Особливості опрацювання художнього твору
Усвідомлення жанрової специфіки творів –
упізнавання і називання жанру твору**

Під час навчання молодші школярі ознайомлюються з творами художньої літератури і фольклору, опановують практичні вміння впізнавати, практично розрізняти та називати окремі літературні жанри: казка (народна і літературна), оповідання, повість, вірш, байка, малі фольклорні форми (загадка, прислів'я); ігровий фольклор (скоромовка, лічилка, календарно-обрядова поезія тощо).

Засвоєння школярами літературних форм, їх жанрових особливостей організовується з урахуванням пізнавальних можливостей дітей. Учні 2-х класів ознайомлюються з найпростішими жанровими особливостями казки на матеріалі казок про тварин, оскільки вони є найпростішими і найдоступнішими для сприймання і розуміння порівняно з іншими видами. Героїко-фантастичні казки, які мають складнішу будову, більші за обсягом, складаються з багатьох епізодів, відзначаються особливою вигадливістю, містять потужний фантастичний елемент, доцільно починати вивчати з 3 класу. Соціально-побутові казки, лірична поезія доступніші учням 4-х класів.

Смисловий і структурний аналіз твору

Аналіз художнього твору ґрунтується на особливостях сприймання молодшими школярами літератури як мистецтва слова. Основне завдання смислового і структурного аналізу художнього тексту – сприймання художнього образу, усвідомлення ідеї твору. Ці завдання зумовлюють вибір засобів для їх розв'язання, тобто визначають, які літературознавчі знання і в якому обсязі будуть потрібні учням, які спостереження за жанровою специфікою того чи іншого твору варто зробити, які прийоми аналізу тексту виявляються найбільш доцільними тощо.

Аналіз тексту різних видів охоплює такі рівні: *первинний, поглиблений, рефлексивний*. Аналізу тексту передують первинне цілісне, безпосереднє, емоційне сприймання учнями твору, цілеспрямоване перечитування змісту та окремих його фрагментів. У процесі первинного аналізу учні розмірковують над тим, як починається твір, яким чином далі розгортаються події, чим він закінчується. Предметом поглибленого аналізу стає виявлення смислових зв'язків між персонажем, місцем дії та подіями в епічному творі, складання характеристик дійових осіб, аналіз їхніх учинків, мотивів поведінки. У процесі рефлексивного аналізу відбувається осягнення ціннісних смислів твору, висловлювання оцінних суджень, формування вміння робити висновки на основі змісту прочитаного твору.

Усвідомлення смислових зв'язків становить основу початкового уявлення про сюжет і композицію художнього твору, виділення теми та основної думки твору тощо. Аналізу підлягають не всі елементи тексту, а лише ті, що найбільш яскраво виражають ідею твору, який вивчається. Структурний аналіз змісту твору має на меті орієнтування учнів у структурі тексту, відтворення його з опорою на різні види плану, малюнки тощо.

*Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення до змісту
прочитаного (прослуханого) твору*

Цілісне сприймання змісту твору, усвідомлення його ідеї нерозривно пов'язане з умінням сприймати засоби художньої виразності відповідно до їхніх функцій у художньому творі. Основою такого сприймання й оцінки зображуваного є формування в учнів уявлення про слово як засіб створення художнього образу.

Під керівництвом учителя молодші школярі навчаються помічати особливості авторського вибору слів, засобів вираження емоцій, почуттів, ставлення до зображуваних подій, вчинків героїв.

Усвідомлення ролі засобів виразності у творі дає учням змогу повніше сприймати й відтворювати в уяві картини життя, змальовані письменником/письменницею, встановлювати зв'язок між ними, розуміти авторську позицію, що своєю чергою сприяє проникненню в емоційну тональність твору.

Оволодіння цими читацькими уміннями створює умови для розвитку в школярів здатності емоційно реагувати на зміст прочитаного (прослуханого) твору, виявляти й усвідомлювати свої почуття, умінь виразно читати, висловлювати власні оцінні судження, використовуючи адекватні мовленнєві засоби.

Робота з науково-художніми творами

Науково-художній твір – це різновид дитячої пізнавальної літератури. У науково-художньому творі пізнавальна інформація розкривається за допомогою сюжету, характеристики (опису) образів, подій, явищ.

За жанровою та тематичною різноманітністю – це оповідання, пізнавальні казки, повісті про явища природи, історичні події, видатних особистостей, відкриття в різних галузях знань.

Робота з науково-художнім твором спрямовується на формування в учнів умінь знаходити пізнавальну інформацію, визначати істотні ознаки, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки тощо.

Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією

Основними завданнями уроків роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією у 2-4 класах є розширення кола дитячого читання, формування читацької самостійності учнів, сприяння розвитку інформаційної культури молодших школярів.

На кожному етапі навчання визначаються завдання, які враховують особливості кожного вікового мікроперіоду, обумовлюються методика роботи та організація читацької діяльності учнів, вимоги до навчального матеріалу, види бібліотечно-бібліографічної допомоги, типи, структура уроку (заняття) тощо.

Так, у 2 класі вчитель спрямовує школярів на широке ознайомлення зі світом доступних їм книжок з власної ініціативи, на пошук серед них тих, які найбільшою мірою можуть задовольнити пізнавальні інтереси кожного з учнів.

Враховуючи об'єктивні обставини все ще недостатнього рівня сформованості повноцінної навички читання учнів, рівня розвиненості їхнього літературного смаку, особливого значення набуває індивідуалізація самотійної читацької діяльності дітей. Учителі визначають навчальні завдання з урахуванням індивідуальних можливостей кожного, поступово ускладнюючи навчальний матеріал, а також способи його опрацювання.

Учні вчаться **самостійно** визначати зовнішні структурні елементи кожної книжки, вибирати потрібну за окресленими педагогом показниками, співвідносити їх і на цій підставі робити загальний висновок про тематику, орієнтовний зміст, характер, кількість уміщених у ній творів. Така діяльність сприяє швидшому зануренню дитини в текст, який вона читатиме самотійно.

У 3-4 класах самотійна читацька діяльність також має свої особливості. Одним із пріоритетних завдань у цей період є формування й розвиток у школярів продуктивних способів самотійного опрацювання змісту різних типів і видів дитячих книжок, у т.ч. значних за обсягом, довідкової літератури, дитячої періодики, а також умінь здійснювати пошук, добір, систематизацію, узагальнення навчально-пізнавальної інформації, користуючись засобами бібліотечно-бібліографічної допомоги, довідково-інформаційним апаратом книжки, а також Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки.

Набуті у попередніх класах практичні уміння, способи роботи з дитячою книжкою дозволяють школярам переважно самотійно розв'язувати спеціальні завдання, які становлять сутність читацької діяльності.

Учні засвоюють знання про підручник як навчальну книгу, набувають уміння орієнтуватись у його структурі, користуватись умовними позначками, засвоюють пам'ятки-алгоритми щодо організації самотійної роботи з підручником.

Визначаючи твори для позакласного читання, вчитель враховує стан забезпечення дитячою літературою районних (міських) шкільних, домашніх бібліотек.

Окреслений зміст роботи реалізується на спеціально відведених уроках, бібліотечних заняттях (проводяться 1 раз на два тижні).

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Спілкування з літературою як мистецтвом слова задовольняє природну потребу дитини в емоційних переживаннях, створює передумови для самовираження особистості. Молодші школярі беруть участь у посильній творчій діяльності, яка організовується вчителем на уроках класного й позакласного читання та в позаурочний час. Для стимулювання творчих здібностей використовуються такі види завдань: словесне малювання, графічне ілюстрування, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, колективне та індивідуальне складання з допомогою учителя казок, віршів, лічилок, загадок тощо.

Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення

На уроках літературного читання здійснюють не лише такий вид мовленнєвої діяльності, як читання, а й слухання-розуміння (аудіювання). Уміння слухати й розуміти усне мовлення лежить в основі розвитку навичок говоріння, читання, письма. У сучасних умовах, коли відбувається збільшення обсягів інформації, виникає потреба у швидкому і точному сприйманні усного мовлення, розумінні прослуханого, вмінні зосереджувати довільну увагу впродовж більш тривалих відрізків часу. Все це зумовлює необхідність удосконалювати навичку слухання і розуміння (аудіювання).

Учнів необхідно вчити стежити за розвитком думки, адекватно сприймати інформацію; помічати в тексті слова, найважливіші для розуміння висловлювання, виділяти певні факти; усвідомлювати зміст прослуханого тексту зважаючи на загальний тон, тембр, темп, силу голосу того, хто озвучує текст.

Розвиток уміння уважно слухати, розуміти прослухане, виконувати після одного/двох (за вибором учителя, зважаючи на навчальні можливості учнів класу) прослуховувань певні завдання відбувається на матеріалі художніх (2-4 клас) та науково-художніх (4 клас) творів. У вправлянні з аудіювання, як правило, використовують фронтальні види роботи; для проведення аудіювання добирають завдання на створення малюнка за текстом; вибір правильної відповіді на запитання до тексту з кількох пропонованих варіантів; висловлювання вражень, почуттів щодо змісту прослуханого тексту тощо.

* * *

Методична реалізація змісту курсу «Літературне читання» потребує гнучкого підходу до визначення цілей, структури уроків, добору методів і прийомів організації читацької діяльності молодших школярів.

У поєднанні методів і прийомів навчання слід прагнути до активізації пізнавальної й емоційно-почуттєвої сфери учнів, залучення їх до діалогічної взаємодії з текстом, самовираження у творчій діяльності. Повноцінне сприймання й розуміння передбачає взаємодію мотиваційного, змістового, операційного, рефлексивного компонентів читацької діяльності учнів, поетапність досягнення смислової й образної цінності твору.

Реалізація ідей особистісно зорієнтованого навчання, впровадження компетентнісного підходу потребують індивідуалізації читацької діяльності учнів, залучення їх до самоперевірки й самоконтролю власних навчальних досягнень.

Це зумовлює необхідність систематичного застосування диференційованих і творчих завдань, завдань на вибір, врахування в оцінюванні навчальних досягнень індивідуальних особливостей учнів, їхніх читацьких інтересів.

Літературне читання 2 клас

119 год

(3,5 год на тиждень – 3 год літературного читання щотижня та 1 год літературного читання (позакласне читання) кожний другий навчальний тиждень (через тиждень),

або I семестр – 3 год на тиждень, II семестр – 4 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
Коло читання Перелік авторів, які визначені в колі читання, <u>має рекомендований характер і може бути змінений учителем з урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника</u>	
Усна народна творчість: загадки, скоромовки, лічилки, мирилки, дитячі народні ігри, співаночки, казки про тварин, прислів'я. Скоромовки: Олена Пчілка, Грицько Бойко, Оксана Кротюк, Любов Відута. Загадки: Леонід Глібов, Тамара Коломієць, Ігор Січовик, Дмитро Кузьменко. Поезія (сюжетний вірш, пейзажна лірика). Тарас Шевченко, Леся Українка, Олена Пчілка, Олександр Олесь, Марійка Підгірянка, Платон Воронько, Наталя Забіла, Любов Забашта, Анатолій Камінчук, Тамара Коломієць, Ліна Костенко, Анатолій Костецький, Володимир Лучук, Сергій Пантюк, Оксана Сенатович, Вадим Скомаровський, Віктор Терен, Ганна Чубач, Ігор Січовик, Мар'яна Савка, Наталка Поклад, Григорій Фалькович. Літературні казки, оповідання, уривки з повістей. Іван Франко, Наталя Забіла, Ніна Найдич, Василь Сухомлинський, Галина Малик, Сашко Дерманський, Марина Павленко. Віра Артамонова, Марина та Сергій Дяченки, Андрій М'ястківський, Володимир Сенцовський, Лариса Ніцой, Микола Трублаїні, Василь	правильно називає з кола опрацьованих творів українські народні казки, оповідання, вірша; правильно називає прізвища двох-трьох українських письменників, твори яких вивчали; впізнає за заголовком, ілюстрацією, уривком твору, прізвищем автора твір, який вивчався.

Чухліб, Леся Воронина, Оксана Луцевська. Гумористичні твори: Тетяна Стус, Грицько Бойко, Анатолій Григорук, Всеволод Нестайко, Ігор Січовик, Іван Світличний. Науково-художня література: Олександр Копиленко, Юрій Старостенко, Катерина Міхаліцина Зарубіжна література: казки народів Європи	
Формування і розвиток навички читання	
5. Спосіб читання. Читання вголос: усвідомленість, правильність, плавність. Читання мовчки.	Учень/учениця: читає наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, плавно цілими словами (допускається поскладове читання важких слів); володіє початковими вміннями читати мовчки;
2. Темп читання. Темп читання вголос. Уповільнення та пришвидшення темпу читання. Оперативне поле читання. Темп читання і зміст твору.	За завданням учителя виконує вправи з розвитку оперативного поля читання, зорового і смислового сприймання слів; читає у різному темпі з уповільненням і пришвидшенням; обирає темп читання і регулює його (повільно, швидко, помірно) залежно від змісту тексту (з допомогою вчителя) і читає відповідно до обраного темпу;
3. Правильність читання Звукова культура мовлення. Вимова слів під час читання.	Виконує за завданням вчителя спеціальні вправи на тренування мовленнєвого апарату, розвиток чіткої дикції, правильної артикуляції звуків рідної мови в словах і фразах; чітко вимовляє скороговки, чистомовки; поєднання голосних та приголосних звуків, закінчення слів, багатоскладових слів; правильно наголошує слова під час читання (важкі слова з допомогою вчителя);
4. Усвідомленість читання.	

Пряме й переносне значення слів у літературному творі. Смислові зв'язки між реченнями і частинами тексту. Смислова здогадка. Цілісність змісту тексту	знаходить і пояснює значення слів, ужитих у тексті у прямому та переносному значеннях (за винятком незнайомих, незрозумілих слів, а також слів з високим ступенем образності); виявляє в тексті незрозумілі слова і вирази, користується виносками; розуміє, що слова в реченні, речення і частини тексту пов'язані між собою за змістом; прогнозує орієнтовний зміст тексту, окремих його частин за заголовком, ілюстраціями; знаходить в тексті відповіді на поставлені запитання; називає основні факти, події, які послідовно передають цілісний зміст тексту; пояснює зв'язки між фактами, подіями (під керівництвом учителя);
5. Виразність читання Пауза між реченнями. Ритмічні паузи. Сила голосу, тону і зміст та жанрова специфіка твору.	правильно інтонує кінець речення; дотримується ритмічних пауз, пауз, обумовлених розділовими знаками в тексті; регулює силу голосу, тон залежно від змісту та специфіки твору (за завданням та з допомогою учителя).
Літературознавча пропедевтика	
Тема та основна думка твору	Учень/учениця: відповідає на запитання: про кого, про що йдеться у творі? Висловлюється щодо теми та основної думки твору (з допомогою вчителя)
Сюжет і композиція (без уживання термінів). Початок, основна частина, кінцівка твору. Послідовність подій у творі, зв'язки між ними.	Визначає в невеликих за обсягом і нескладних за будовою творах початок, основну частину, кінцівку; знаходить у творі частину про окрему подію (за завданням учителя); відтворює послідовність подій у

	твори, у тому числі за допомогою малюнків, ілюстрацій; встановлює й пояснює зв'язок між двома подіями (за питаннями вчителя);
Герой, персонаж твору: вчинки героя (персонажа), портрет, мова.	Називає героя, героїв (персонажа, персонажів/ дійову особу, дійових осіб) твору; розрізняє позитивні й негативні вчинки персонажів; знаходить у тексті опис зовнішності персонажа, факти про його вчинки, події, які з ним відбуваються;
Автор твору.	Називає автора та його твір (прізвище письменника/письменниці, заголовок); пояснює, що автором твору називають письменника/письменницю, який/яка написав/написала даний твір;
Мова художнього твору.	Знаходить у тексті слова, які точно, образно відтворюють подію, зображають персонажа, його вчинок; точно й образно описують картину; пояснює слова, які допомагають точно уявити те, про що йшлося у творі; знаходить у тексті слова, речення за певними орієнтирами (найдовше, власні назви, слова, які звучать однаково, але мають різний смисл і т.ін.).
Жанр. Дитячі народні ігри. Лічилки. Мирилки, Співаночки. Скоромовки. Загадки. Казки. Вірші. Оповідання.	Розрізняє дитячі народні ігри, лічилки, мирилки, співаночки, скоромовки, загадки, казки, оповідання, вірші; називає ситуації, коли використовують лічилки, мирилки, скоромовки, загадки; називає відмінності між казкою й оповіданням, оповіданням і віршем;
Досвід читацької діяльності	

Робота з художніми творами	
Дитячий ігровий фольклор. Дитячі народні ігри. Лічилки. Мирилки, Співаночки. Скоромовки.	обирає серед запропонованих творів малих фольклорних форм лічилки, мирилки, скоромовки, співаночки; правильно їх називає; бере участь у колективному розучуванні зразків дитячого ігрового фольклору, їх інсценізації; використовує лічилки, мирилки, скоромовки, загадки, співаночки в іграх з ровесниками;
Загадка (популярний жанр народної творчості, що розповідає про предмет, явища, їхні істотні ознаки, але не називає їх). Образність у зображенні суті загадки.	вирізняє загадку серед інших творів малих фольклорних форм; пояснює призначення загадок; пояснює зв'язок між відгадкою і її образною назвою у загадці; знає напам'ять 2-3 загадки, загадує їх одноліткам;
Казка (літературний твір, у якому є вимисел, фантазія). Особливості побудови казки: традиційні зачин, кінцівка, повтори, постійні образні вислови, звертання. Народні казки про тварин. Герої казок про тварин, їхні вдача, вчинки. Послідовність подій у казках про тварин.	називає ознаки народної казки: наявність у змісті вигадки, фантазії; розповідає про особливості побудови казки: традиційний зачин, кінцівку, повтори; вирізняє серед інших літературних творів казки про тварин; знає сюжети казок про тварин, які вивчалися на уроках читання; переказує зміст казок про тварин; визначає й називає героїв казок про тварин; розповідає про основні риси характеру персонажів у казках на основі спостережень за їхньою поведінкою, вчинками (за запитаннями вчителя); передає це голосом під час читання, інсценування; висловлює елементарні узагальнені оцінні судження (наприклад, лисиця – хитра, вовк – злий; заєць – боягуз і

Поняття про літературну казку.	т. ін.); визначає послідовність подій у казках; пояснює, що літературна казка – це авторський твір;
Вірш. Рима, ритм, настрій у вірші. Сила і тон голосу, темпоритм при читанні вірша. Заучування віршів напам'ять за малюнками, опорними словами.	вирізняє вірш серед інших літературних творів; знаходить у вірші римовані слова; спостерігає за звучанням ритму вірша (з голосу вчителя, актора в аудіозаписі) і визначає його настрій; розрізняє веселі й сумні вірші; виділяє в тексті слова, словосполучення, розділові знаки, що вказують на відповідні темп, силу голосу, тон звучання (з допомогою вчителя); читає виразно вірш (після попередньої підготовки); заучує вірші напам'ять, використовуючи опорні слова, малюнки; на кінець навчального року читає напам'ять 4 вірша;
Оповідання (невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя). Персонажі (герої) оповідання, їхні вчинки, мотиви поведінки. Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та персонажів.	вирізняє оповідання серед інших літературних творів; визначає й називає персонажів оповідання; висловлює свою думку щодо поведінки героїв; висловлює елементарні оцінні судження морального і етичного характеру про вчинки героїв прочитаних творів, їх ставлення до природи, краси довкілля, людей, подій, явищ з використанням оцінної лексики (за допомогою вчителя).
<i>Смисловий і структурний аналіз тексту</i>	

Події у тексті, дійові особи. Враження від прочитаного/прослуханого.	Учень/учениця: називає фактичні події, дійових осіб; знаходить і пояснює (з допомогою вчителя) незрозумілі слова; знаходить у тексті відповіді на запитання щодо відтворення фактичного змісту прочитаного; розповідає про свої почуття, які виникли під час читання/слухання;
Зв'язок між подіями твору, між дійовими особами. Істотні ознаки явищ, подій. Дійові особи: мовлення, вчинки, мотиви поведінки. Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та персонажів.	під час перечитування тексту встановлює зв'язки між подіями, дійовими особами; виділяє істотні ознаки явища, події, персонажів (з допомогою вчителя); відповідає на запитання про мовлення, вчинки, мотиви поведінки дійових осіб; знаходить у тексті та пояснює слова якими автор формує ставлення читача до зображуваних подій і персонажів.
Найважливіші слова, речення для характеристики дійових осіб, подій, явищ	знаходить у тексті найважливіші слова, речення, що характеризують певні якості дійових осіб, подій, явищ
Запитання до окремих абзаців і до тексту. Тема і основна думка твору та тема і основна думка окремих абзаців	формулює запитання до окремих абзаців і тексту загалом (з опорою на слова: хто, що, де, коли); визначає (з допомогою вчителя) за змістом твору тему і основну думку окремих абзаців та тексту загалом;
Заголовок. Зв'язок між заголовком твору і змістом прочитаного. Смислова здогадка під час читання (слухання).	розпізнає у структурі тексту заголовок; пояснює (з допомогою вчителя) зв'язок між заголовком твору і змістом прочитаного (темою твору); добирає свій заголовок відповідно до теми твору; прогнозує зміст тексту на основі заголовка твору, розгляду ілюстрацій; висловлює власні міркування щодо можливого розвитку подій;

Поняття про абзац, його роль у тексті.	розпізнає у структурі тексту абзаци; знаходить у тексті абзаци; визначає їх кількість; знаходить (на невеликих за обсягом творах) спільне і відмінне у змісті двох послідовних абзаців;
Зачин, основна частина, кінцівка тексту.	визначає у тексті зачин, основну частину, кінцівку;
Діалог у тексті твору. Мова автора і дійових осіб.	знаходить у тексті діалоги; визначає слова автора і слова дійових осіб; читає в особах;
План твору (до 3 пунктів).	обирає назву частини твору з двох пропонованих; визначає частину твору (одну з двох) відповідно до її назви; складає план (у малюнках, називних реченнях – без використання терміну «називне речення») невеликих за обсягом і нескладних за будовою епічних творів, текстів поділених на частини; використовує план (малюнковий, словесний) для відтворення тексту.
<i>Засоби художньої виразності, емоційного ставлення до змісту твору</i>	
Засоби художньої виразності у тексті. Переносне значення слів. Багатозначні слова.	Учень/учениця: розпізнає і знаходить у тексті яскраві образні слова, вислови, вирази (епітети, порівняння, метафори без вживання терміна); пояснює з допомогою вчителя мету їх використання у тексті; знаходить слова з переносним значенням і багатозначні слова, пояснює їх у контексті; вживає у мовленні слова у переносному значенні;
Образні слова і вислови у власних висловлюваннях (переказах, творах на основі прочитаного).	використовує в розповіді, переказі яскраві, образні вислови з прочитаного тексту, у тому числі творів усної народної творчості (з пісень, казок, прислів'їв, приказок);
Емоційний настрій твору.	визначає загальний емоційний

Враження і почуття від прочитаного.	настрій твору (з допомогою вчителя); передає свої враження, почуття від прочитаного у зв'язних висловлюваннях;
Оцінні судження про вчинки героя.	висловлює елементарні оцінні судження морального і етичного характеру про вчинки героїв прочитаних творів, їхнє ставлення до природи, краси довкілля, людей, подій, явищ з використанням оцінної лексики.
Робота з науково-художніми творами	
Науково-художній твір. Образні слова, вислови у науково-художньому творі. Наукова інформація. Слова-терміни.	Учень/учениця: вирізняє науково-художній твір серед інших творів; знаходить у тексті науково-художнього твору пізнавальну інформацію, знаходить слова-терміни та образні слова й вислови; визначає тему (за допомогою вчителя) твору; відтворює зміст окремих частин твору.
Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
Книга: обкладинка, зміст, умовні графічні позначки, виноска. Збірка авторська, збірка тематична. Пошук твору за змістом (переліком) творів у книзі. Різноманітність дитячих книжок. Добір дитячої книжки на певну тему. Рекомендаційний список дитячої	Учень/учениця: виділяє, називає, показує елементи дитячої книжки: титульний аркуш, передмова, зміст (перелік творів), умовні графічні позначки; пояснює їх призначення (самостійно та з допомогою вчителя); знаходить потрібний твір за змістом (переліком творів); практично розрізняє дитячі книжки за типом видання: книжка-твір; книжка-збірка (на основі розглядання та зіставлення елементів позатекстової інформації: написів на обкладинці, титульному аркуші, ілюстрацій, змісту (переліку творів); орієнтується у групі дитячих

літератури, книжкова виставка (авторська, тематична). Абонемент та робота бібліотекаря на абонементі. Рубрика. Періодичні дитячі видання.	книжок; вибирає потрібну книжку з кількох запропонованих (не більше 4-х) за вказаними педагогом ознаками; добирає дитячі книжки на певну задану тему (напр. казки про тварин; вірші про природу і т.ін.); розповідає, як розташовані дитячі книжки на полицях у відкритому фонді бібліотеки (напр., за алфавітом, тематикою); пояснює призначення рекомендаційного списку дитячої літератури, книжкової виставки; знаходить потрібну книжку, користуючись рекомендаційним списком, інформацією з книжкової виставки; пояснює призначення абонементів в бібліотеці; розглядає дитячі періодичні видання; за завданням вчителя знаходить, знаходить і показує названу вчителем рубрику в кількох номерах журналу.
Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного	
Словесні картини на основі прочитаного.	Учень/учениця: складає словесні картини до епізодів; розповіді за малюнками, опорними словами;
Переказ прочитаного твору, його частини	доповнює під час повторного читання зміст творів за текстами з пропусками; переказує твір, окрему його частину; переказує із зміною часу подій;
Творчі роботи учнів за сюжетами прочитаних творів.	самостійно і колективно складає варіанти кінцівок до відомих казок, оповідань; складає твори-мініатюри (3 речення) про казкових героїв, за спостереженнями; бере участь у групових і колективних інсценізаціях

	прочитаного, де виступає в ролі автора, актора, глядача (читає за ролями, передає голосом, жестами, мімікою характер персонажів);
Римування. Складання загадок, лічилок, небувалиць на основі прочитаного.	заповнює пропущені рими в уривках віршів шляхом підбору слів, які подані для римування (індивідуально або у процесі групової чи парної роботи; за допомогою вчителя); добирає ланцюжок римованих слів; придумує загадки, лічилки, небувалиці за прочитаним; бере участь в обговоренні творчих робіт (малюнків, розповідей) однокласників за сюжетами прочитаних творів; висловлює оцінні судження.
Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення	
Слухання-розуміння художніх творів (казка обсягом 140-160 слів).	Учень/учениця: <i>відповідає</i> на запитання (хто? що? де? коли?) за прослуханим текстом; <i>називає</i> послідовність подій у прослуханому тексті; <i>розповідає</i> про власні почуття, які викликав прослуханий текст; <i>адекватно виконує</i> сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань.
Слухання-розуміння інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій (2-3 кроки).	

Літературне читання 3 клас

119 год

(3,5 год на тиждень –

3 год літературного читання щотижня та 1 год літературного читання
(позакласне читання) кожний другий навчальний тиждень (через тиждень),
або I семестр – 3 год на тиждень, II семестр – 4 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
Коло читання Перелік авторів, які визначені у колі читання, <u>має рекомендований характер і може бути змінений учителем із урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника</u>	
Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: народні дитячі пісеньки, ігри, лічилки, загадки, скоромовки, прислів'я, приказки; народні усмішки, чарівні казки, легенди, народні пісні. Поезія (вірші сюжетні, пейзажні, гумористичні, фантастичні; акровірші, вірші-загадки, вірші-скоромовки). Тарас Шевченко, Леся Українка, Грицько Бойко, Дмитро Білоус, Микола Вінграновський, Платон Воронько, Василь Голобородько, Наталя Забіла, Іван Андрусяк, Ігор Калинець, Анатолій Качан, Ліна Костенко, Володимир Коломієць, Тамара Коломієць, Анатолій Костецький, Андрій Малишко, Андрій М'ястківський, Олександр Олесь, Петро Осадчук, Дмитро Павличко, Марійка Підгірянка, Олена Пчілка,	Учень/учениця: визначає жанр прочитаного твору: казка, вірш, оповідання, байка, п'єса; розрізняє фольклорні і авторські твори; твори за емоційним забарвленням; називає з кола опрацьованих творів основні теми читання; твори зазначеного у завданні жанру; прізвища, імена 4-5 найвідоміших українських письменників, та їхні твори, з якими ознайомились під час навчання; пояснює значення книжки в житті людини.

Оксана Луцевська, Михайло Григорів, Вадим Скомаровський, Ігор Січовик, Іван Світличний, Микола Сингаївський, Володимир Сосюра, Павло Тичина, Ганна Чубач.

Байки. Леонід Глібов, Павло Глазовий.

Літературні казки, оповідання, уривки з повістей: Іван Франко, Леся Українка, Валентина Вздольська, Оксана Іваненко, Василь Симоненко, Вадим Скомаровський, Василь Сухомлинський, Олег Буцень, Леся Воронина, Дмитро Кузьменко, Євген Гуцало, Сашко Дерманський, Юрій Збанацький, Галина Вдовиченко, Всеволод Нестайко, Зірка Мензатюк, Василь Скуратівський, Катерина Бабкіна, Михайло Стельмах, Лариса Денисенко, Григійр Тютюнник, Микола Трублаїні, Дмитро Чередниченко, Василь Чухліб, Леонід Шиян.

П'єси. Олександр Олесь, Леся Мовчун.

Науково-художні твори. Оксана Іваненко, Олександр Копиленко, Юрій Старостенко, Алла Коваль, Оксана Караванська.

Довідкова література для молодших школярів.

Сторінками дитячих журналів.

Зарубіжна література.

Казки, оповідання, уривки з повістей, вірші – Ганс Крістіан Андерсен, Іан

Вайброу, брати Грімм, Карло Коллоді, Астрід Ліндгрєн, Божєна Немцова, Миколє Носов, Джєнні Родєрі, Джєрємі Стронг, Нузєт Умеров.	
Формування і розвиток навички читання	
Читання вголос.	Учень/учениця: читає наприкінці навчального року <u>вголос</u> правильно, свідомо, виразно, цілими словами та групами слів;
Читання мовчки.	читає <u>мовчки</u>: очима (без артикулювання), свідомо;
Виразність читання. Тон, темп, гучність читання. Логічний наголос.	під час читання вибирає та застосовує (самостійно та з допомогою вчителя) тон, темп, гучність читання, логічний наголос з урахуванням змісту та специфіки твору;
Темп читання і правильність розуміння прочитаного	обирає темп читання, прийнятний для розуміння прочитаного;
Смислова здогадка й темп читання.	виконує за завданням учителя вправи різних видів, спрямовані на розвиток артикуляційного апарату, розширення оперативного поля зору, правильності сприймання тексту, розвиток смислової здогадки, розвиток темпу читання вголос і мовчки; розвиток уваги і пам'яті в процесі сприймання.
Звукова культура під час читання.	
Оперативне поле читання	
Літературознавча пропедевтика	
Тема та основна думка твору	Учень/учениця: визначає тему твору; визначає (з допомогою вчителя) основну думку твору;
Сюжет і композиція (без уживання термінів). Початок, основна частина, кінцівка твору (як основні елементи сюжету), їхні взаємозв'язки	визначає у структурі епічного твору початок, основну частину, кінцівку; пояснює їх взаємозв'язок після аналізу твору;
Епізод твору.	знаходить потрібний епізод у творі за завданням учителя; співставляє ілюстрацію до твору з відповідним епізодом;

Пейзаж, портрет, діалоги (як найпростіші елементи композиції твору).	знаходить у структурі тексту художні описи природи, зовнішності людини, інших живих істот; пояснює їх роль у творі; знаходить у тексті діалог; називає учасників діалогу;
Герой (персонаж) твору. Головні й другорядні персонажі твору. Вчинки героїв (персонажів) твору (позитивні та негативні).	визначає головного і другорядного персонажів; пояснює, який вчинок персонажа є позитивним, а який – негативним і чому (самостійно та з допомогою вчителя) і підтверджує свою думку про вчинок героя твору рядками з тексту;
Автор твору. Взаємозв'язок: автор – твори – книжки; автор – теми. Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та персонажів. Епізоди з життя й діяльності письменника.	пояснює, що той чи інший письменник/письменниця є автором низки творів, низки книжок на певну тему, наводить приклади; за змістом прочитаного робить припущення щодо того, як автор формує ставлення до зображуваних подій і вчинків персонажів (з допомогою вчителя); підтверджує свою думку про формування автором твору враження щодо героя твору рядками з тексту (з допомогою вчителя); розповідає епізоди з життя й діяльності письменників/письменниць, з творами яких ознайомлений під час навчання;
Мова твору. Яскраві, точні, образні вислови, епітети, порівняння, метафори для характеристики персонажів, опису природи.	виділяє у художньому тексті та вживає у своєму мовленні під час характеристики персонажів творів, опису природи яскраві, образні вислови, епітети, порівняння, метафори (без уживання термінів, практично) з твору; пояснює їхню роль у тексті;
Жанр. Жанрові особливості творів.	правильно називає та розрізняє практично жанри творів, з якими ознайомлювався під час навчання; визначає жанрові ознаки казок, віршів, оповідань; визначає жанрові ознаки героїко-фантастичних казок; байок, п'єс (з допомогою вчителя); називає відмінності між казкою про тварин і героїко-фантастичною казкою, між віршем і байкою, між оповіданням і

	п'есою.
Досвід читацької діяльності	
Робота з художніми творами	
Народні героїко-фантастичні (чарівні) казки, їхні особливості. Вимисел та фантазія у героїко-фантастичних (чарівних) казках. Герої (персонажі) героїко-фантастичних казок, їхні вчинки, мотиви поведінки. Добро і зло в казці.	Учень/учениця: вирізняє героїко-фантастичні казки; знаходить у змісті (тексті) героїко-фантастичної (чарівної) казки і називає (зачитує) приклади вимислу та фантазії: таємничі, зачаровані, незвичайні предмети, істоти, чудесні перетворення, надзвичайна сила героїв і т.ін.; правильно визначає, називає героїв чарівних казок; пояснює, які якості виявляє герой (персонаж), здійснюючи позитивні й негативні вчинки (самотійно і з допомогою вчителя); висловлює свою оцінку щодо поведінки, вчинків персонажів; робить висновок про перемогу добра над злом (з допомогою вчителя); знає сюжети героїко-фантастичних казок, з якими познайомився на уроках читання; читає напам'ять 1 уривок з казки (без діалогу) 30-35 слів;
Прислів'я і приказки (короткі, влучні, образні вислови повчального змісту). Тематика прислів'їв. Прислів'я і приказки у художніх творах.	розпізнає прислів'я і приказки з-поміж інших літературних жанрів; називає теми прислів'їв (напр., про працю, навчання); правильно вибирає з низки прислів'їв таке, що найточніше відображає основну думку твору (на прикладі прислів'їв, які побутують у мовленні переважно у прямому значенні); розпізнає прислів'я і приказки у тексті художніх творів; знає напам'ять 5-6 прислів'їв;
Вірші. Жанрові особливості віршів (рима, ритм, настрій, мелодика, уявні картини). Мова віршів. Тематика дитячих віршів.	називає основні ознаки вірша: наявність рими, ритму, мелодики, поділ на строфи – без вживання терміну) з опорою на текст вірша та знаходить у вірші римовані слова, зачитує строфи; створює словесні малюнки за змістом вірша;

	пояснює, які почуття висловлює поет у творі; розповідає про власні почуття, які викликав вірш під час слухання чи читання; наводить приклади віршів, різних за емоційним забарвленням; називає теми дитячих віршів, які опрацьовувалися на уроках; обирає темп читання, тон, гучність голосу з урахуванням змісту і мелодики вірша і читає виразно вірш після попередньої підготовки; читає напам'ять 5 віршів
Акрівірш (акростих) як особлива форма вірша (віршованої загадки), у якому початкові літери рядків, прочитані згори вниз, становлять слово чи словосполучення.	практично вирізняє акрівірш серед інших творів; називає його основну відмінність;
Оповідання. Подія в оповіданні. Головний герой оповідання. Тематика оповідань. Автор твору і його ставлення до подій в оповіданні.	визначає за змістом і називає подію (випадок), про яку (який) розповідається в оповіданні; співвідносить події в оповіданні з подіями в реальному житті і пояснює, що відображені події у тому чи іншому оповіданні не є точною копією з реального життя; називає героїв (персонажів) оповідання; визначає головних героїв оповідання; називає теми дитячих оповідань, які опрацьовувалися під час навчання; висловлює оцінні судження морального і етичного характеру про вчинки героїв прочитаних оповідань. доводить думку прикладами з тексту;
Байка(невеликий, здебільшого віршований твір, у якому в гумористичній, алегоричній формі висміюються недоліки, негативні риси характеру, вчинки людей).	вирізняє байку серед інших літературних творів; називає особливість байки (з опорою на тексти творів): наявність висновку-повчання; встановлює зв'язок між вигаданим у байці і подібними реальними ситуаціями у житті,

Герої (персонажі) байок. Висновок-повчання у байці (мораль).	пояснює свою думку; називає героїв байок; визначає в тексті байки її висновок-повчання (мораль);
Повість, повість-казка (прозовий твір, у якому мають місце кілька подій) Відмінність повісті від оповідання та казки. Герої (персонажі) повістей, повістей-казок.	практично розрізняє повість, повість-казку; пояснює їх відмінність від оповідання та казки; правильно називає героїв повістей, повістей-казок;
П'єса (драматичний твір, написаний для вистави). Дійові особи. Діалоги і монологи у п'єсі. Слова автора. Дії (картини) у п'єсі.	вирізняє п'єсу серед інших літературних творів; називає ознаки, якими п'єса відрізняється від інших жанрів; визначає у п'єсі діалоги, монологи, слова автора, дії (картини); бере участь у постановці дитячих п'єс.
<i>Смисловий і структурний аналіз тексту</i>	
Події у творі й почуття читача/слухача.	Учень/учениця: розповідає про свої враження, почуття, які виникли під час читання/слухання; називає події твору, які їх викликали; пояснює свої думки;
Послідовність подій у творі.	визначає послідовність подій у творі; упорядковує ілюстрації до частин твору відповідно до послідовності подій у творі; висловлює здогадки щодо можливого розвитку подій;
Події, дії та вчинки персонажів твору та тема й основна думка твору.	визначає на основі аналізу подій, дій і вчинків героїв твору тему й головну думку твору;
Мотиви поведінки, наслідки вчинків персонажів твору	з допомогою вчителя визначає і пояснює мотиви поведінки, наслідки вчинків персонажів твору; знаходить в тексті слова, вислови, речення, які є ключовими для розуміння подій, характеристики персонажів; прогнозує за змістом твору можливі наслідки дій, поведінки персонажів; обирає з переліку назви рис характеру дійової особи на основі оцінки їх дій і

Зв'язок між заголовком і темою (головною думкою) твору. Смислові зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; епізодами твору. План твору (до 4 пунктів). Елементи розповіді, опису і міркування у творах. Діалог за змістом прочитаного.	вчинків; висловлює оцінні судження морального характеру про події, вчинки персонажів; називає позитивні й негативні вчинки героїв (персонажів) твору; наводить відповідні приклади поведінки людей із реального життя; пояснює зв'язок між заголовком і темою твору; зв'язок між заголовком і головною думкою твору (з допомогою вчителя); співвідносить головну думку прочитаного із заголовком, з прислів'ям, з ілюстраціями знаходить і пояснює зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; епізодами твору; упорядковує пункти плану відповідно до послідовності подій у творі; доповнює план твору, у якому пропущено назву однієї частини; складає план до невеликих за обсягом і нескладних за будовою художніх і науково-художніх текстів; використовує план для переказу прочитаного; знаходить у тексті твору і читає частину з розповіддю, описом, міркуванням; формулює запитання за змістом прочитаного про факт, подію, час, місце події, героїв твору; відповідає на запитання щодо прочитаних творів рядками тексту, своїми словами; підтримує діалог (5-6 реплік) з учителем, однокласниками на основі прочитаного.
<i>Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору</i>	
Роль засобів художньої виразності в усній народній	Учень/учениця: знаходить у тексті порівняння, епітети, метафори (без вживання терміну); пояснює

творчості й у творах письменників. Переносне значення слів. Настрій твору і засоби художньої виразності. Слова в тексті для зображення кольорів, форм, звуків природи. Засоби художньої виразності та настрої читача твору	їхнє смислове значення та роль у тексті; знаходить у тексті слова, що мають переносне значення; пояснює їхнє значення на прикладах; називає, які почуття викликають у читача використані автором засоби художньої виразності; встановлює зв'язок між засобами художньої виразності і настроєм твору; знаходить у тексті слова для зображення кольорів, форм, звуків природи; пояснює їх значення; висловлює думку про почуття, які викликає картина, створена за допомогою цих слів; використовує у власному мовленні (переказі, словесній картині, розповіді,) засоби художньої виразності; висловлює оцінні судження естетичного характеру про описи у художньому творі; своє враження, ставлення до прочитаного.
Робота з науково-художніми творами	
Художні й пізнавальні особливості науково-художніх творів. Пізнавальна наукова інформація. Художній і науково-художній твір.	називає ознаки науково-художніх творів: наявність художньої і пізнавальної інформації; визначає смислові частини твору, встановлює між ними зв'язки, складає словесний, малюнковий план, визначає основну думку, переказує зміст; виокремлює (за допомогою вчителя) науково-пізнавальний матеріал, пояснює його значення для розуміння подій твору, вчинків персонажів; знаходить у тексті слова-терміни та пояснює їхнє значення; розрізняє художній та науково-художній твори (за наявністю чи відсутністю наукової інформації).
Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
Структурні елементи книжки. Анотація, відомості про письменника/письменницю у	Учень/учениця: знаходить у книжці, показує і правильно називає її структурні елементи: титульний аркуш, анотація, відомості про письменника/письменницю; пояснює їх

структурі книжки	призначення; прогнозує за анотацією зміст книжки; розповідає коротко про письменника/письменницю;
Позатекстова інформація книжки (на обкладинці, титульному аркуші, у прикнижній анотації, передмові і т.ін.).	ознайомлюється з новою дитячою книжкою з опорою на зміст обкладинки, титульний аркуш, прикнижну анотацію, передмову; прогнозує її орієнтовний зміст;
Добір і читання дитячих книжок за темами.	добирає і читає дитячі книжки на рекомендовану вчителем тему читання (із запропонованого переліку); будує зв'язне висловлювання за змістом твору (творів);
Книжки на дитячій книжковій виставці.	висловлюється щодо орієнтовного змісту книжок на виставці, їх тематики;
Пошук потрібної книжки (у відкритому фонді, а також за допомогою Інтернет-ресурсів бібліотеки).	здійснює пошук потрібної книжки у відкритому фонді бібліотеки і з допомогою дорослих через Інтернет-ресурси бібліотеки;
Анотація на прочитану книжку.	складає найпростішу анотацію на прочитану книжку (усно, з допомогою вчителя);
Довідкова література (дитяча енциклопедія, словники тощо).	пояснює призначення довідкової літератури; користується нею для пошуку потрібної інформації, розширення та поповнення своїх знань;
Дитяча періодика. Поняття «номер журналу», «рік видання», «примірник», «комплект».	виділяє, правильно називає у дитячому журналі номер журналу, рік видання; пояснює значення понять: «примірник журналу», «комплект» (з допомогою вчителя);
Культура спілкування під час колективного обговорення прочитаних творів	бере участь у колективному обговоренні змісту самостійно прочитаних книжок: уважно слухає думки, міркування однокласників; висловлює власні міркування щодо прочитаного: що вразило, що змусило задуматися, чому цю книжку варто прочитати; виявляє толерантність, повагу до однолітків під час діалогу, колективної дискусії.
Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного	
Словесний малюнок	Учень/учениця: створює за змістом прочитаного твору власну словесну картину з використанням

Переказ твору. Творчий переказ з доповненням (змінюю) тексту Розповідь від імені одного з героїв твору. Твір-мініатюра про казкових героїв. Твір-казка. Власна загадка (лічилка). Творчі завдання на основі сприймання різних видів мистецтва: творів письменників, художників, композиторів. Інсценізація прочитаного твору	засобів художньої виразності (з допомогою вчителя; у групі); переказує твір детально, стисло, вибірково (з опорою на план, запитання, малюнки); складає усний творчий переказ (самостійно і в співпраці з учнями) з доповненням/змінюю тексту; доповнює зміст прозових і віршованих творів за текстами з пропусками; складає варіанти кінцівок до літературних казок; складає усну розповідь від імені одного з героїв твору (самостійно і з допомогою вчителя); складає усний твір-мініатюру про казкових героїв з 3-4 речень; складає казки з 5-6 речень, загадки, лічилки за аналогією, зразком (з допомогою вчителя, або самостійно); порівнює твори письменників, художників, композиторів на одну тему; виконує різноманітні творчі завдання за їх змістом; бере участь в інсценізації прочитаних творів.
Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення	
Слухання-розуміння художніх творів (оповідання обсягом 210-230 слів). Слухання-розуміння інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій (з 4-5 кроків).	Учень/учениця: <i>називає</i> персонажів, місце і час дії, послідовність подій у прослуханому тексті; <i>визначає</i> тему сприйнятого на слух твору; <i>розповідає</i> про свої враження, почуття, які виникли під час слухання; <i>висловлює</i> власну думку про факти, події у сприйнятому на слух тексті; <i>адекватно виконує</i> сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань.

Літературне читання 4 клас

119 год

(3,5 год на тиждень –

3 год літературного читання щотижня та 1 год літературного читання (позакласне читання) кожний другий навчальний тиждень (через тиждень),
або I семестр – 3 год на тиждень, II семестр – 4 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
Коло читання Перелік авторів, які визначені у колі читання, <u>має рекомендований характер і може бути змінений учителем із урахуванням читацьких інтересів учнів та авторами чи укладачами підручників, зважаючи на авторську концепцію підручника</u>	
Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: прислів'я, приказки, лічилки, загадки, усмішки; соціально-побутові казки, притчі, легенди, народні пісні. Поезія. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Дмитро Білоус, Іван Драч, Ірина Жиленко, Любов Забашта, Ліна Костенко, Анатолій Костецький, Олеся Мамчич, Володимир Лучук, Іван Малкович, Дмитро Павличко, Оксана Сенатович, Василь Симоненко, Ганна Черінь. Байки. Леонід Глібов, Євген Гребінка, Павло Глазовий. Літературні казки, оповідання, легенди, уривки з повістей, повістей-казок. Михайло Коцюбинський, Марко Вовчок, Борис Грінченко, Остап Вишня, Олександр Довженко, Олесь Гончар, Олесь Донченко, Анатолій Григорук, Всеволод Нестайко, Іван Сенченко, Михайло Слабошпицький, Василь Сухомлинський,	Учень/учениця: називає з кола опрацьованих творів основні теми читання; твори різних жанрів; прізвища, імена 5-6 найвідоміших українських письменників, та їхні твори, з якими ознайомились під час навчання; визначає жанр прочитаного твору: казка, легенда, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'єса; пояснює свій вибір; розрізняє казку народну і літературну; пояснює спільне та відмінне у цих творах; розрізняє прозові, поетичні, драматичні твори; висловлює міркування про читання як важливе джерело знань; читання як цікаве дозвілля; називає, які теми книжок цікавлять; назви улюблених творів та імена улюблених авторів.

Григор Тютюнник, Марія Чумарна, Василь Чухліб, Сашко Дерманський, Леся Воронина, Михайло Чабанівський, Оксана Іваненко, Саша Кочубей, Галина Ткачук, Мар'яна Прохасько, Тарас Прохасько, Ірен Роздобудько. П'єси. Іван Андрусяк, Неля Шейко-Медведева. Науково-художні. Антін Лотоцький, Василь Скуратівський, Алла Коваль, Паола Утевська, Анатолій Давидов, Юлія Смаль. Довідкова література для дітей молодшого шкільного віку. Сторінками дитячих журналів. Зарубіжна література. Казки, оповідання, уривки з повістей – Ред'ярд Кіплінг, Алан Мілн, Микола Носов, Льюїс Керолл, Роальд Дал, Пауль Маар, Марія Парр.	
Формування і розвиток навички читання	
Читання вголос. Читання мовчки. Читання й розуміння. Слухання й розуміння. Інтонаційні та позамовні засоби виразності читання.	Учень/учениця: читає вголос свідомо, правильно, виразно із дотриманням основних норм літературної вимови і <u>мовчки</u> (усвідомлено) в оптимальному для розуміння темпі; називає після прослуховування чи прочитування твору його жанр, персонажів, факти про їхні дії та вчинки, місце та час подій; готується до виразного читання: обирає та застосовує тон, темп, гучність читання, логічний наголос з урахуванням змісту та жанрової специфіки твору; передає з їхньою допомогою під час читання, декламації, читання в особах, інсценізації різножанрових творів своє та

	авторське ставлення до змісту твору.
Літературознавча пропедевтика	
Тема та основна думка твору. Сюжет і композиція (без уживання термінів). Факти, події, випадки, пригоди в художньому творі, їхні взаємозв'язки. Герой (персонаж) твору. Головний і другорядний персонажі у творі, стосунки між ними. Вчинки й характери персонажів. Мотиви вчинків персонажів. Позитивний і негативний вчинок героя (персонажа) твору. Власне ставлення до героїв твору. Автор твору. Взаємозв'язки: письменник/письменниця – тема; письменник/письменниця – жанр; письменник/письменниця – талановита людина. Біографії, автобіографії письменників для молодших школярів. Мова художнього твору. Засоби художньої виразності у творі. Авторський вибір слова у творах різних жанрів для діалогів, описів природи, зовнішності персонажів,	Учень/учениця: визначає тему й основну думку твору; визначає відносно завершені і самостійні частини тексту (епізоди); факти, події, персонажів, їх вчинки; пояснює, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце та час подій, як вони пов'язані між собою; визначає головних і другорядних персонажів твору; пояснює й обґрунтовує вчинки героїв та їхні мотиви; оцінює дії та вчинки персонажа й робить висновок про те, позитивний чи негативний вчинок; обґрунтовує свою думку; підтверджує свою думку про формування автором твору враження щодо героя твору рядками з тексту; складає невеликі усні розповіді про життєвий шлях 2-3 письменників, події, які особливо запам'яталися; пояснює, як, з яких джерел можна одержати біографічні відомості про майстрів мистецтва слова; називає основні теми та жанри їх творів; пояснює, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями;

характеристики героїв. Жанр. Жанрові ознаки творів.	розрізняє, визначає, обґрунтовує вивчені раніше жанрові ознаки літературних творів, які опрацьовувалися під час навчання в 2-4 класах; наводить приклади творів відповідно до вказаного в завданні жанру; співвідносить літературний твір з його жанром.
Досвід читацької діяльності	
Робота з художніми творами	
Народні соціально-побутові казки. Відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (чарівних). Народний побут, місце події у соціально-побутовій казці. Герої, їхні характери, вчинки, мотиви поведінки. Протиставлення персонажів. Мова соціально-побутової казки. Зв'язок літературної казки з фольклорною. Письменники-казкарі. Легенда (як твір-переказ про якісь події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою). Герої легенд, їхні риси особистості.	Учень/учениця: практично вирізняє народну соціально-побутову казку серед інших казок; пояснює відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (на конкретних прикладах); знає назви, сюжети соціально-побутових народних казок, які вивчались на уроках; читає напам'ять 1 уривок з казки (без діалогу) 35-40 слів; знаходить у тексті казки уривок з описом народного побуту, місця події; називає в казках героїв, пояснює їхні вчинки, мотиви поведінки; визначає персонажів, які протиставляються у казці; робить висновок про повчальний зміст казок; використовує зразки мови казки в переказі, розповіді про казку, про її героїв. розрізняє фольклорну та літературну казку; пояснює спільне та відмінне в цих казках; правильно називає прізвища найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори; практично вирізняє легенду серед інших літературних творів; називає героїв легенд, їхні риси особистості;

Жанрові особливості віршів, їхня тематика. Почуття автора та засоби їхнє вираження у вірші. Зміна почуттів поета в ліричному вірші. Оповідання і повість. Формування письменником/письменницею читацького враження про зображувані події та героїв твору. Позитивні й негативні вчинки персонажів; їхні мотиви. Історичні оповідання для дітей. Гумористичні твори для дітей, їхній вплив на людину . Авторський вибір слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій і т. ін.	називає ознаки вірша як жанру; теми опрацьованих віршів; визначає у вірші слова, які передають почуття автора; читає напам'ять 6 поетичних творів оповідання й повість; називає спільні й відмінні ознаки цих літературних жанрів; обґрунтовує свій вибір (на конкретному прикладі); визначає в оповіданні та повісті позитивні й негативні вчинки героїв (персонажів); моральний і етичний характер вчинків героїв та висловлює оцінні судження про них; обґрунтовує свої міркування; практично розрізняє історичні оповідання для дітей, пояснює, що в таких творах йдеться про події (людей), які відбувалися (жили) дуже давно; вирізняє за змістом подій, вчинків героїв гумористичні оповідання серед інших оповідань; знаходить авторські слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах, пояснює вибір автора; використовує авторські слова-характеристики в розповіді про героя, при порівнянні вчинків персонажів; робить припущення щодо того, як автор формує ставлення читача до зображуваних подій і персонажів творів. пояснює, що гумор допомагає доброзичливо вказати на певні особистісні якості, робить життя яскравим, оптимістичним, спонукає до добрих справ, а почуття гумору є позитивною властивістю особистості; читає напам'ять 1 уривок з оповідання обсягом 35-40 слів; знає напам'ять 7-8 прислів'їв, розуміє їх зміст та пояснює, у якій життєвій ситуації доцільно вживати кожне з прислів'їв; добирає і використовує прислів'я в розповіді про героїв оповідань; співвідносить прислів'я й основну думку
--	---

	оповідання.
<i>Смисловий і структурний аналіз тексту</i>	
Зміст твору і почуття читача/слухача під час читання/слухання	Учень/учениця: розповідає про свої враження, почуття, які виникли під час читання/слухання твору; називає події /персонажів твору, які вразили, засмутили, викликали сміх, спонукали до певних дій; пояснює свої думки;
Розвиток подій у творі.	визначає події, причини, час і місце подій у творі та як вони пов'язані між собою; підтверджує думку рядками тексту/ розповіддю фактів з тексту; наводить приклади фактів, які змінюють хід подій;
Смислові та причиново-наслідкові зв'язки між епізодами, подіями та явищами, подіями та вчинками героїв у творі.	встановлює і пояснює смислові зв'язки між епізодами (частинами тексту), подіями і явищами, подіями і вчинками героїв у творі; встановлює та пояснює за змістом твору причиново-наслідкові зв'язки між подіями, між вчинками героїв (персонажів) (з допомогою вчителя).
Характеристики персонажів.	характеризує дійових осіб: оцінює їх вчинки, поведінку, визначає риси характеру персонажів твору (з опорою на перелік назв рис характеру і самотійно); знаходить в тексті слова, вислови, речення, які підтверджують думку читача про героя (персонажа); пояснює , чого навчає читача вчинок героя (персонажа) твору;
Пейзаж у художньому творі.	знаходить в тексті твору й зачитує частину з описом пейзажу; виділяє окремі слова, вислови, які допомагають яскраво уявити картину; використовує їх й розповідях за змістом твору; встановлює зв'язок між пейзажем і діями та вчинками героями, пояснює цей зв'язок;
Тема й основна думка твору.	визначає тему й основну думку твору; пояснює свій вибір;

План тексту (оповідання, казки, статті). Діалог читача з текстом. Діалог за змістом прочитаного.	складає план оповідання, казки, статті (до 5 пунктів); використовує його для розповіді, різних видів переказу; формулює (під час читання мовчки та вголос) запитання за змістом прочитаного про факт, подію, час, місце події, героїв твору, причини й наслідки подій, взаємозв'язки між ними; озвучує запитання, які виникли під час читання; відповідає на них рядками тексту, своїми словами; провадить діалог (6-7 реплік) з учителем, однокласниками на основі прочитаного.
<i>Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору</i>	
Художня виразність мови. Роль засобів художньої виразності в усній народній творчості та у творчості поетів і прозаїків. Ставлення автора й читача до зображеного у творі.	Учень/учениця: знаходить в тексті засоби художньої виразності (епітет, метафору, порівняння без вживання терміна); пояснює їхнє значення у творах різних жанрів, у створенні художніх образів, описів; використовує художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах), розуміє їх роль у тексті. висловлює емоційно-оцінні судження (морально-етичного й естетичного характеру); обґрунтовує свою думку; пояснює ставлення автора до зображеного; висловлює думку про власне ставлення до зображеного, порівнює її з авторською.
<i>Робота з науково-художніми творами</i>	
Науково-художні оповідання, повісті, казки	виділяє в тексті науково-пізнавальну й художню інформацію; пояснює пізнавальне значення твору; визначає тему науково-художнього оповідання, повісті, казки, добирає факти, слова й думки, які пояснюють визначення теми, виділяє в науково-художньому оповіданні, повісті, казці смислові частини; складає план, визначає основну думку, ілюструє її прикладами з тексту та власними висновками, переказує зміст за

	складеним планом.
Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
Орієнтовний зміст книжки.	Учень/учениця: визначає орієнтовний зміст книжки (з опорою на всі складові позатекстової інформації, засвоєні під час навчання в початковій школі), у т.ч. за типом видання, напр., збірка творів різних авторів про природу, авторська збірка казок та ін.
Особливості змісту художньої, науково-художньої та науково-популярної книжок.	називає (на основі розгляду книжок) відмінності в орієнтовному змісті художньої, науково-художньої та науково-популярної книжок; розрізняє зміст художньої, науково-художньої, науково-популярної дитячої книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат;
Коротка анотація до прочитаної книжки.	складає коротку анотацію до прочитаної книжки (усно);
Самостійне читання книги. Відгук про книгу.	читає значні за обсягом твори (повісті, повісті-казки, біографічні твори); називає її головних і другорядних героїв; визначає тему твору, основну думку; характеризує персонажів; переказує окремі частини книжки; складає (усно) відгук про книжку;
Збірка творів, хрестоматія для позакласного читання.	орієнтується у збірках творів, хрестоматіях з метою пошуку відповідної інформації; визначає за допомогою змісту (переліку) творів, передмови, які розділи увійшли до книжки; знаходить потрібний твір;
Пошук потрібної книжки, навчально-пізнавальної інформації з різних джерел друкованої продукції.	добирає дитячі книжки за завданням учителя, а також за власною ініціативою, користуючись відкритим книжковим фондом бібліотеки, різними видами бібліотечно-бібліографічної допомоги, з якими ознайомилися під час навчання (у т.ч. Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки); знаходить потрібну навчально-пізнавальну інформацію, користуючись різними джерелами друкованої продукції (науково-популярні книжки з різних галузей знань, словники,

Колективна дискусія за змістом прочитаного.	енциклопедії, періодичні видання для дітей); бере участь у колективному обговоренні змісту прочитаного; уважно слухає й розуміє запитання вчителя, думки, міркування однокласників; аргументовано доповнює їхні відповіді, відстоює власну позицію); дотримується норм культури спілкування під час дискусії; висловлює власні оцінні судження щодо прочитаного: твори, які найбільше вразили, змусили замислитися, викликали сміх тощо.
Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного	
Творча робота на основі сприймання різних видів мистецтва: творів письменників, художників, композиторів.	Учень/учениця: самостійно та з допомогою вчителя виконує творчі завдання до прочитаного (словесне малювання та ілюстрування прочитаного, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, доповнення і певні зміни віршованих і прозових творів, зміни текстів); складає самостійно та з допомогою вчителя казки, небилиці, твори-мініатюри, вірші, лічилки, загадки тощо; бере участь в інсценізації прочитаних творів.
Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення	
Слухання-розуміння художнього та науково-художніх творів (оповідання обсягом 280-300 слів). Слухання-розуміння інструкцій, що стосуються виконання навчальних дій (з 6-7 кроків).	Учень/учениця: <i>називає</i> про що, або про кого йдеться у творі, місце і час дії, послідовність подій у прослуханому тексті; <i>встановлює</i> причиново-наслідкові зв'язки; <i>визначає</i> тему і основну думку сприйнятого на слух твору; <i>розповідає</i> про свої враження, почуття, які виникли під час слухання твору; <i>висловлює</i> власну думку про факти, події у сприйнятому на слух тексті; <i>адекватно виконує</i> сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань.

